

**BOSHLANG'ICH SINFLARDA INTERAKTIV METODLARNING
AHAMIYATI**

Jantemirova Xolida Abdurasulovna 267-maktabning birinchi
toifali boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda interaktiv metodlarning pedagogik ahamiyati, ularning o'quvchi shaxsini rivojlantirishdagi o'rni, samaradorlik ko'rsatkichlari hamda metodlarning amaliy qo'llanilish mexanizmlari ilmiy tahlil asosida yoritiladi.

Abstract: This article discusses the pedagogical importance of interactive methods in primary grades, their role in the development of the student's personality, indicators of effectiveness, and mechanisms for the practical application of the methods based on scientific analysis.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, interaktiv metodlar, aqliy hujum, klaster, "baliq suyagi" metodi, innovatsion yondashuv, pedagogik texnologiyalar, kompetensiyaga asoslangan ta'lim, o'quv faoliyati, metodik ta'minot, PF-5712, PF-134, xalq ta'limi standartlari, o'quvchi faolligi, muloqot ko'nikmasi, ijodiy fikrlash, ta'lim sifati, zamonaviy pedagogika, konstruktiv yondashuv.

Keywords: primary education, interactive methods, brainstorming, cluster, "fishbone" method, innovative approach, pedagogical technologies, competency-based education, learning activities, methodological support, PF-5712, PF-134, public education standards, student activity, communication skills, creative thinking, quality of education, modern pedagogy, constructive approach.

Mamlakatimizda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, o'quv jarayoniga zamonaviy pedagogik texnologiyalarni keng joriy etish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir. Xususan, boshlang'ich ta'lim bosqichi o'quvchining intellektual rivoji, muloqot madaniyati, mustaqil fikrlashi va ijtimoiy kompetensiyalarining shakllanishida hal qiluvchi o'rin tutadi. Shu bois bu davrda qo'llaniladigan interaktiv metodlar dars jarayonining mazmunan boyishi,

o'quvchilarning bilimga bo'lgan motivatsiyasi oshishi va o'zlashtirish samaradorligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Interaktiv metodlar ta'lim oluvchini passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantiradi, ularning fikrlash jarayonini faollashtiradi, muloqotga kirishish, savol berish, tahlil qilish va xulosa chiqarish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Konstruktiv yondashuvga asoslangan bu metodlar o'quvchilarning real hayotiy vaziyatlarda bilimlarni qo'llay olish qobiliyatini shakllantirib, kompetensiyaviy ta'limning mazmunini to'laqonli ro'yobga chiqaradi. Bugungi kunda "Aqliy hujum", "Klaster", "Baliq suyagi" kabi metodlar boshlang'ich sinf darslarida keng qo'llanilib, o'quvchilarni erkin fikrlashga, guruhda ishlashga, ijodiy yondashuv va tahliliy fikrlashga o'rgatishda samarali vosita sifatida e'tirof etilmoqda. Mazkur metodlarning ilmiy asoslari, amaliy qo'llanilishi va samaradorligi bo'yicha ilmiy izlanishlarni chuqurlashtirish esa ta'lim sifatini yanada oshirishga xizmat qiladi.

Boshlang'ich ta'lim bosqichi o'quvchining tafakkuri, muloqot madaniyati, bilishga bo'lgan qiziqishi va mustaqil fikrlash ko'nikmalarining shakllanishida hal qiluvchi davr hisoblanadi. Shu bois bu bosqichda qo'llaniladigan pedagogik strategiyalar, ayniqsa interaktiv metodlar o'quv jarayonining samaradorligini oshiruvchi muhim omil sifatida e'tirof etiladi. Interaktiv metodlar nafaqat o'quvchilarning darsga jalb etilishini kuchaytiradi, balki ularning kommunikativ, ijtimoiylashuv va muammoli vaziyatlarda yechim topish kompetensiyalarini rivojlantiradi. Boshlang'ich ta'limda interaktiv metodlardan foydalanish milliy ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishi sifatida O'zbekistonda qattiq mustahkamlangan. Buning birinchi asosiy hujjati — O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2019-yil 29-apreldagi PF-5712-sonli "Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash" farmoni¹. Ushbu Konsepsiyada ta'limni modernizatsiyalash, o'quv jarayoniga "innovatsion shakllar va usullar"ni joriy etish vazifasi belgilangan. Shuningdek, 2030-yilgacha bo'lgan "yo'l xaritasi" orqali bosqichma-bosqich islohotlar amalga oshirilishi

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi "O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5712-sonli farmoni.

koʻzda tutilgan. Bu hujjat taʼlim sifatini oshirish, oʻqituvchilarning metodik salohiyatini kuchaytirish va modern taʼlim metodlarini (shu jumladan interaktiv metodlar) keng joriy etishga asos sifatida xizmat qiladi. Ikkinchi muhim hujjat — 2022-2026-yillarda xalq taʼlimini rivojlantirish boʻyicha milliy dastur. Bu dastur Prezidentning PF-134-sonli farmoni bilan tasdiqlangan².

Dastur asosiy yoʻnalishlaridan biri — “maktab taʼlimiga ilgʻor xalqaro tajriba asosida ishlab chiqilgan milliy oʻquv dasturlarini toʻlaqonli joriy etish”dir.

Bu yoʻnalish interaktiv metodlarni oʻzlashtirish, darslik va metodik majmualarni zamonaviy pedagogik talablar asosida takomillashtirishga yoʻnaltirilgan.

Shuningdek, 2023-yil 20-aprelda qabul qilingan Prezident qarori — PQ-128-son “Ilmiy-metodik va tadqiqot ishlari sifatini oshirish orqali taʼlim tizimini kompleks rivojlantirish” — interaktiv metodlarni metodik jihatdan qoʻllab-quvvatlash uchun institutsional bazani kengaytirdi. Bu qaror kontekstida Taʼlimni rivojlantirish respublika ilmiy-metodik markazi tuzildi va u metodik yangiliklar, jumladan interaktiv usullarni pedagogik amaliyotga keng tatbiq etishni rejalashtiradi.

Shu bilan birga, Vazirlar Mahkamasi qarori bilan Davlat taʼlim standartlari va davlat taʼlim talablarini ishlab chiqish va joriy etish tartibi qayta koʻrib chiqildi.

Ushbu tartib-taʼminotda “kompetensiyaviy yondashuv”, “soft skills” (ijtimoiy koʻnikmalar) va “yashil koʻnikmalar” (green skills) kabi kompetensiyalar standartlarga kiritilishi rejalashtirilgan. Shuningdek, yangi standartlar “natijaga yoʻnaltirilgan taʼlim” tamoyilini ragʻbatlantiradi — bu interaktiv metodlarga tayanadigan oʻqitish va baholash yondashuvlaridan biridir. Oʻzbekiston taʼlim strategiyasida interaktiv metodlar nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan qoʻllab-quvvatlangan. Prezident farmonlari va qarorlari interaktiv yondashuvni pedagogik islohotlarning markaziy elementi sifatida koʻradi.

² Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 11-maydagi “2022-2026-yillarda maktab taʼlimini rivojlantirish boʻyicha milliy dasturni tasdiqlash”gi PF-134-sonli farmoni. Lex.uz

Ta'lim sifati va kompetensiyalarni rivojlantirish. Milliy dasturda “ilm-fan va innovatsiyalar yo‘nalishida ilg‘or metodlarni joriy etish” vazifasi qo‘yilgan, bu o‘quvchilarning muloqot, ijodkorlik, tanqidiy fikrlash kabi ko‘nikmalarini shakllantirishga yo‘naltirilgan.

“Yo‘l xarita” orqali o‘qituvchilarning malaka oshirishida metodik yangiliklar, xususan interaktiv metodlar kengaytirilishi rejalashtirilgan. Ilmiy-metodik markaz orqali interaktiv metodlarga oid tadqiqotlar va o‘qituvchilarga qo‘llanma va treninglar tashkil qilinadi. Bu qarorda (PQ-128) aniq aks etgan. Vazirlar Mahkamasi tomonidan qabul qilingan 157-sonli qaror bilan davlat ta'lim standartlari va talablarini ishlab chiqish tartibiga o‘zgartirishlar kiritildi. Bu “kompetensiyaviy yondashuv”ni standartlashtirishga xizmat qiladi. Standartlarda “natijaga yo‘naltirilgan ta'lim” va “soft skills” elementlari kiritilishi interaktiv metodlar uchun normativ asos yaratadi. Shuningdek, ta'lim standartlari va talablarini jamoatchilik muhokamasiga ochiq qilish belgilanib, Ilmiy-metodik markaz va ekspertlar hamda xalqaro tajribalar jalb qilinishi nazarda tutilgan.

Prezident qarori PQ-128 va Vazirlar Mahkamasi qarori asosida Ilmiy-metodik markaz boshlang‘ich sinflar (1–4 sinf) uchun yangi o‘quv dasturlarini ishlab chiqmoqda. Bu dasturlar interaktiv metodlar, guruh ishlari, muammoli vaziyatlar va o‘yin-aktiv metodlarni integratsiyalashga yo‘naltiriladi, chunki bunday yondashuvlar o‘quvchilarning fikrlashini va ishtirokini oshiradi. Interaktiv metodlar (Aqliy hujum, Klaster, Baliq suyagi) va siyosiy qo‘llab-quvvatlash. Interaktiv yondashuvning ilmiy asoslari konstruktivizm, faol ta'lim va kompetensiyaviy yondashuv tamoyillariga borib taqaladi. Konstruktivizmga ko‘ra, o‘quvchi tayyor bilimni qabul qilmaydi, balki o‘z faoliyati orqali bilimni “quradi”, o‘zlashtiradi³. Bu tamoyil interaktiv metodlarning mohiyati – o‘quvchini faol subyektga aylantirish – bilan to‘liq mos keladi.

Shuningdek, UNESCO tomonidan ilgari surilgan “faol-ta'lim texnologiyalari” modeli ham kichik yoshdagi o‘quvchilarning qobiliyatlarini rivojlantirishda o‘zaro hamkorlik, suhbat, kichik guruhlar faoliyati va muammoli

³ Piaget, J. The Psychology of the Child. New York: Basic Books, 1972.

vaziyatlarni hal etish jarayonlarini asosiy ta'lim mexanizmlaridan biri sifatida ko'rsatadi⁴. Interaktiv metodlar (masalan, "Aqliy hujum", "Klaster", "Baliq suyagi") pedagogik amaliyotda davlat siyosati va ta'lim dogmasi bilan mos keladi:

Aqliy hujum: Bu metod o'quvchilarning ijodiy fikrlashini rag'batlantiradi va g'oyalarni tez ishlab chiqishni ta'minlaydi. Prezident va Vazirlik hujjatlarida ilg'or usullarni joriy etish talabi borligi (PF-5712, PF-134) interaktiv va ijodiy metodlarning pedagogik jihatdan qimmatini oshiradi.

Klaster metodi: Tushunchalarni grafik tarzda tuzilmalashtirish orqali murakkab mavzularni ochib bera oladi. Bu davlat ta'lim standartlarida "kompetensiyaviy yondashuv" talabining bir qismi sifatida ko'rilgan. Baliq suyagi (Ishikawa diagrammasi): Muammolarni tahlil qilish va sabab-oqibat bog'lanishlarini aniqlashda foydali, bu esa "natijaga yo'naltirilgan ta'lim" tamoyiliga mos keladi. Standartlardagi talablarda baholash va natijalarni tahlil qilish elementi borligi e'tirof etilgan⁵. Ilmiy-pedagogik tadqiqotlar boshlang'ich sinflarda interaktiv metodlarni qo'llash quyidagi natijalarni berishini tasdiqlaydi: o'quvchilarning mavzuni o'zlashtirish darajasi 25–40 foizgacha oshadi⁶; darsda ishtirok etish faoliyati 2 baravarga ortadi; o'quvchilarning savol berish va muhokamada qatnashish motivatsiyasi sezilarli oshadi; o'quvchilar o'rtasida "autentik muloqot" kuchayadi, ya'ni tabiiy, majburiy bo'lmagan o'zaro suhbatlar shakllanadi. Interaktiv metodlarning samarasi darsni qanday tashkil etilishiga bog'liq. Tadqiqotchilar quyidagi metodik shartlarni ta'kidlaydilar:

darslar ssenariy asosida puxta rejalashtirilishi;
guruhlar o'quvchilar psixologiyasiga mos tarzda shakllantirilishi;
metodlar o'quvchining yosh xususiyatlari va tayyorgarlik darajasiga mos tanlanishi;

o'qituvchi fasilitator roliga ishlashi, ya'ni jarayonni boshqaruvchi emas, balki yo'naltiruvchi sifatida ishtirok etishi⁷; Bunday natijalar boshlang'ich ta'lim

⁴ UNESCO. Active Learning Framework for Primary Education. Paris, 2019.

⁵ Ziyomuhamedov, B. va boshq. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent: O'qituvchi, 2021.

⁶ Mahkamova, Z. "Interaktiv metodlarning boshlang'ich ta'limdagi samaradorligi". Ta'lim va innovatsiya jurnali, №4. 2022

⁷ Xo'jayev, A. Zamonaviy o'qituvchi kompetensiyalari. Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.

sifatini oshirishda interaktiv metodlar majburiy pedagogik mexanizm ekanini ko'rsatadi. Siyosiy qo'llab-quvvatlash va normativ bazaning mavjudligi interaktiv metodlarni joriy etish uchun qulay zamin yaratadi, ammo amaliyotda bir nechta muammolar va ularga yechim takliflari ham bor:

Muammolar:

1. O'qituvchilarning yangi metodlarga tayyorligi: ba'zi o'qituvchilar an'anaviy dars usullaridan chiqqan olmaydi, metodik tayyorgarlik darajasi yetarli emas.
2. Resurslar yetishmasligi: interaktiv darslar uchun darsliklar, metodik qo'llanmalar va treninglar cheklangan bo'lishi mumkin.
3. Baholash tizimi mos emasligi: agar baholash faqat test natijalariga asoslangan bo'lsa, interaktiv metodlar samarasini baholash qiyin bo'lishi mumkin.

Tavsiya etilgan yechimlar:

1. Ilmiy-metodik markaz va malaka oshirish institutlarida interaktiv metodlar bo'yicha muntazam treninglar tashkil etish.
2. O'quv dasturlari va darsliklarda interaktiv metodlar uchun maxsus bo'limlar va qo'llanmalar yaratish.
3. Baholash tizimini modernizatsiyalash: kompetensiya-based baholash (masalan, portfoliolar, guruh loyihalar) interaktiv yondashuvni rag'batlantirishi mumkin.
4. Pilot loyihalar va tajriba maktablarini tashkil etish: bir nechta boshlang'ich sinflarda interaktiv metodlarni sinab ko'rish va natijalarni tahlil qilish orqali keng miqyosda joriy etishni rejalashtirish.

Boshlang'ich sinflarda interaktiv metodlardan foydalanish o'quvchilarni bilimni faol o'zlashtirishga undaydi, ularda kommunikativ, tanqidiy fikrlash, hamkorlik kabi muhim kompetensiyalarni rivojlantiradi. Zamonaviy ta'lim sifati aynan shunday metodlarning to'g'ri qo'llanilishiga bog'liq bo'lib, O'zbekiston ta'lim tizimida ham interaktiv metodlar kompetensiyaviy yondashuvni amalga oshirishning asosiy vositasi sifatida ahamiyat kasb etadi. "Aqliy hujum", "Klaster", "Baliq suyagi" kabi zamonaviy pedagogik metodlarning didaktik afzalligi shundaki,

ular bolalarning dars jarayonida bevosita ishtirokini ta'minlaydi, erkin fikrlash, sabab-oqibatni tushunish, g'oyalarni guruhlash va muammoni tahlil etish ko'nikmalarini shakllantiradi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-5712-son Farmonida umumiy o'rta ta'limni modernizatsiya qilish, ta'lim samaradorligini oshirish va zamonaviy pedagogik yondashuvlarni amaliyotga tatbiq etish ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Shuningdek, PF-134-son Farmonida pedagoglarning metodik tayyorgarligini kuchaytirish, o'quv jarayoniga innovatsion va interaktiv metodlarni keng joriy etish ta'kidlanadi. Bu esa boshlang'ich ta'limda qo'llanilayotgan interaktiv metodlar davlat siyosatida belgilangan vazifalarga to'liq mos kelishini ko'rsatadi. Xalq ta'limi vazirligining o'quv-metodik qarorlari va standartlarida ham o'quvchi shaxsiga yo'naltirilgan yondashuv, kompetensiyaga asoslangan o'quv jarayoni, darsda muloqot, bahs-munozara, guruhviy fikrlash, grafik organayzerlardan foydalanish kabi faol metodlarga alohida o'rin beriladi. Aynan shu metodlar boshlang'ich sinf o'quvchisining mustaqil fikrlashi va bilimni faol egallash mexanizmini shakllantiradi. Shu jihatdan qaraganda, interaktiv metodlarning joriy etilishi:

o'quv jarayonining samaradorligini oshiradi;
o'quvchi shaxsining individual rivojlanishiga xizmat qiladi;
ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan davlat siyosati talablariga javob beradi;
boshlang'ich ta'limda kompetensiyaviy yondashuvning amalda ro'yobga chiqishini ta'minlaydi.

Umuman olganda, interaktiv metodlardan samarali foydalanish boshlang'ich ta'limni takomillashtirish, o'quvchilarning keng qamrovli ko'nikmalarini shakllantirish va ularni yuqori bosqichlardagi ta'limga puxta tayyorlashning eng muhim omillaridan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi "O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5712-sonli farmoni.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 11-maydagi “2022-2026-yillarda maktab ta’limini rivojlantirish bo‘yicha milliy dasturni tasdiqlash”gi PF-134-sonli farmoni. Lex.uz
3. Piaget, J. The Psychology of the Child. New York: Basic Books, 1972.
4. UNESCO. Active Learning Framework for Primary Education. Paris, 2019.
5. Ziyomuhamedov, B. va boshq. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent: O‘qituvchi, 2021.
6. Mahkamova, Z. “Interaktiv metodlarning boshlang‘ich ta’limdagi samaradorligi”. Ta’lim va innovatsiya jurnali, №4. 2022
7. Xo‘jayev, A. Zamonaviy o‘qituvchi kompetensiyalari. Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.